

teni? Ez lenne az adekvát és okokat, magyarázatokat nyújtó ok-tükörkép? A falusi szegénység szürke valóságképét nem szabad fátylakkal kormozni és vérmámmorral elködölni, nem szabad ezt elsősorban egy olyan öntudatos és a munkásmozgalom mindennapjával ismerős írónak, mint Gergely Sándornak megtenni! Tudom, hogy túlszigorú mértékkel mértem, de egy Gergely regényről, mely elvetélte a dokumentum erejét: másképp írni nem lehet. Amikor a valóságközvetítésnek olyan puritán művészei vannak, mint Seghers és Scharrer, olyan fényalakjai mint Ludwig Renn, akkor a mi mértékünk csak puritán realizmus lehet!

(Stósz)

Fábry Zoltán

A MAI NÉMET EMIGRÁCIÓ ARCUNALAI

Az a nagy arányú küzdelem, amit Németországban a baloldal hosszú éveken keresztül a fasizmus mind fenyegetőbb veszedelme ellen folytatott, elsősorban írásban történt, még akkor is, amikor a fasizmus már tudatosan revolverekkel, bombákkal és hadseregekkel leste az alkalmas pillanatot, hogy a német birodalom egészére lecsapjon. Tagadhatatlan, hogy a Reichstag néri lángoszlopai a hitleri fasizmus diadalrajutását jelentették Németországban, de amiként a történelemben minden győzelem csak egy fejlődési szakasz kiugró és jellemző pontja, ugyanúgy a fasizmus németországi diadala is csak áthaladó szakasz — még pedig az utolsó — a tőkésrend önfentartásáért folyó küzdelmében. Erre a legkevésbé sem heroikus és magával ragadó győzelemre különben jól találunk Hegelnek Napoleon egyik győzelméről írott sorai: „... soha nagyobb győzelmet nem aratott, soha zseniálisabb lépést nem tett. De a győzelem ájult tehetetlensége még sohasem világlott ki élesebben, mint ebben a diadalban.” Ez az ájult tehetetlenség a német nacionalizmus mai esztelen militarista dühöngésében, s a fajelméletek járványszerű térhódításában tükröződik a legvilágosabban. Ezek azok a konkok, amikkel a német fasizmus propagandistái a tömegeket egy időre kielégíteni vélik, s kispolgári táborukat lekötik. A „zsidó fekély”-re rontó rohamesapatok tulajdonképeni célpontja a marxizmus és a liberális intellektualizmus volt. Az ilyenkép föld alá került mozgalmak élcsapata és vezérkara részben koncentrációs poklokba került, részben emigrációba kényszerült mindazokkal együtt, akik már tiszta intellektualizmusuk miatt ellenzéki erőt jelentettek a Harmadik Birodalom politikai törekvéseivel szemben. Elemi tévedés tehát a német emigrációról, mint „zsidó” emigrációról beszélni, még ha az emigráltak jelentősebb része „zsidó” származású is. A ma már kissé elesenededett antiszemita kurzus Németországban elsősorban azoknak az erőeknek a kiirtására törekedett, amelyek a nemzeti-szocializmust politikai alapjaiban veszélyeztették, főleg a marxizmus kiirtására, amely tudvalevően a „zsidóság”-nak építte a fogalmát bontja fel, amely ellen a Harmadik Birodalom megtevesztő harca folyik. Hisz a „zsidó” proletáriátus lényegében ugyanannak a politikai és gazdasági polipnak az áldozata, amelynek a nemzsidó; a zsidó nagytőkések, háztulajdonosok és vállalkozók viszont élvezik azt a tényleges előnyt, ami tőkéjük miatt nekik még Hitleréktől is kijár. Erről a vérző, kétarcú Németországról a legmaradandóbb dokumentumot a közismert Braunbuch (Edition Carrefour Paris, 1933.) szolgáltatja, mely a Harmadik Birodalomban ujrászületett inkvizíció és barbarizmus tombolását rögzíti meg az egyik, s a Nazi-Führer sehen Dich an! gyűjteménye (E. Carrefour) a második oldalon.

amely az uralomra jutott fasizmus politikai és gazdasági vezetőiről (Schacht, Thyssen, Papen, Hugenberg, Hitler, Göring stb.) rántja le az álarcot.

Az emigránsok — a polgári demokratáktól a tiszta progresszívokig — egyformán antifasiszták s ugyanúgy küzdenek egy új rendszerben felszabaduló Németországért, mintahogy egy évszázaddal előbb Börnéék, Marxék, Heinéék emigrációja küzdött. Ebben a küzdelemben természetesen a polgári demokrácia teljesen felörlődik. Eredeti demokratikus republikánus koncepciójától még egy Hei n r i c h M a n n is eltér — s nagyon jellemzően — valami „forradalmi szociáldemokrácia” felé, nem is említve egy Theodor Wolff tehetetlenségét. Am ha többértelmű is a német menekült íróknak az antifasizmus alatti felsorakozása, tény az, hogy a Harmadik Birodalom célkitűzéseivel ma eredményesen szembeesülő ideológiai front csak antifasiszta lehet. Míg azonban a polgári írók a fasizmusban a barbarizmushoz való visszatérést s a németek szellemi megbetegedését látják, addig a tiszta progresszió nagyon helyesen a fasizmust történeti alkatában a tőkésrendszer termékének tekinti, s így harcát nem elszigetelt jelenségek, hanem az Egész ellen folytatja. Még a tisztázatlan polgári látástól is eltérő, egyenesen magához a fasizmushoz vezető utakon csak a magukat cionistáknak valló írók járnak (Max Brod stb.)

A mai német hivatalos körök természetesen mindent megtesznek az emigráció íróinak kompromittálására. Még a magát „fanatikusan tisztának” valló Gottfried Benn is egyik rádióbeszédében úgy beszél róluk, mint akik az európai metropolisok luxushoteljeiben pihenik ki a menekülés izgalma, s a Golf de Lyon mellett ultraviola sugarak hatása alatt a háborút idézik a német nép fejére. Az emigrációból E. E. K i s c h válaszol G. Bennnek: „...egyetlen emigráns sem kívánja sem Németország összeomlását, sem a háborút ellene. Amit mindenki fanatikusan kíván, az: Németország felszabadítása, Németország felvirágoztatása — belülről, szocialista értelemben. Ezt pedig nem abból az okból kívánjuk, amit Ön szemünkre lobbant. Nem azért, mert Németországnak köszönhetjük szellemi tulajdonunkat, nevünket és hírünket, nem azért, mert Németország ipara nyomta könyveinket, s Németország színházai játszották darabjainkat. Mit jelentsem az ilyen érvelés? Shakespearenak és Gothének talán kötelessége országnak hálálkodni, mert az kinyomta könyveiket? Bár közöttünk annyira nem vétke az Ön országának, mint amennyire nem volna érdeme, ha ilyenek léteznének. Amiért felvettük egy ország iskolai műveltségét és kulturáját, amiért ott sikereket arattunk, kötelesek vagyunk talán magunkat amaz ország minden kormányzatának, minden államformájának lekötölni? Olyan érv ez, amit még talán az Ön főnökei sem fogadnak el. Hisz’ azok is ellenzékben álltak valamikor, még nem is olyan régen — és külföldre is menekültek. Az Ön Főherje személyesen is külföldről származik és a külföld iskoláiban tanult. Az Ön érveivel a külföld igen sok németjét, akj a horogkereszt után vágyódik, agyon lehetne csapni. Vagy szemére vetették-e valaha is egy Hugó Victornak, egy Rochefortnak, hogy Angliából és Belgiumból folytattak harcot a kis-Napoleon ellen?”

Az emigrált német írók ma — elvesztve a nagy németországi olvasótábort — a legerkeseredettebb harcot folytatják a létért, nem is említve, hogy az emigrációban elszaporodott folyóiratok és kiadványok az emigrációs irás valóságos inflációját teremtették meg s ez-

zel az írói munka katasztrófális devalválódását.

A Harmadik Birodalom elleni szellemi arcvonal támpontjai mint minden emigrációban úgy itt is, a lapok és könyvkiadók. Az emigrált német írók és publicisták e folyóiratok (pl. Die Sammlung, Das Neue Tagebuch, Die Neue Weltbühne, Gegenangriff, Unsere Zeit, Neue Deutsche Blätter, stb.) és kiadók (pl. Querido Verlag, Malik Verlag, Du Carrefour stb.) körül világnézeti beállítottságuk szerint helyezkednek el.

Ha a német emigráció eddigi publikációi felett rövid seregszemlét tartunk, szembeszökő, hogy amíg a tiszta progresszívek körében törés nélkül nyilvánul meg a történelmi tisztán-látás (pl. E. Toller: Eine Jugend in Deutschland; A. Seghers: Der Kopflohn; A. Scharrer: Maulwürfe; W. Schönstedt: Auf der Flucht erschossen; B. Brecht: Balladen, s. E. E. Kisch, J. R. Becher, Ottwalt és mások publicisztikai írásai) addig a polgári radikálisok vonalán a legkaotikusabb a világnézeti zavar. Szinte fájdalmas pl. egy Heinrich Mann bizonytalansága és ellentmondásai, aki ha a Hass című könyvében alaptévedései ellenére is rokonszenves és bátor, addig legutóbb megjelent Schule der Emigration című füzetében előbbi könyvével homlokegyenest ellenkező megállapításokra jut. Ugyanezak félúton jár pl. Lion Feuchtwanger a Geschwister Oppenheim című regényében (Querido), aki ép' azt az erőt kendőzi el regényében, amely már ma is súlyos nyomást gyakorol az uralkodó felületre. E mögött a bizonytalan szellemi front mögött helyezkednek el az emigráció depolitizált „demokrata humanistái” (M. Brod, A. Döblin, R. Schickele, Thomas Mann) — akiknek valójában az Ewersek és Johstok közé süllyedt G. Benn és Gerhardt Hauptmann mellett a helyük. Az ilyen fajta írókról Franz Mehring 1893-ban a Takácsok premierje után, amikor az egész radikális polgári kritika Hauptmann lábaj elé borult, a következőket írta: „Ha azt kérjük, hogy egy fecske jelent-e tavaszt, s hogy Hauptmann megmarad-e azon a magaslaton, amit a Takácsokkal elért, akkor legfőljebb vállvonogatás lehet a válasz... mert honnan vegyen egy fiatal drámaíró acélidegeket, melyekkel ellenállhat a polgárság oly' behizelgő csalogatásainak?” S amíg Gerhardt Hauptmann irigyelt kastélya fölött horogkeresztes zászló leng, s az emigráció efajta prominensei bibliai tárgyú regényeket írnak, addig Ossietzky, Bredel, Renn és társai börtönfalak mögött ábitják azt a szabadságot, amelyért az emigráció öntudatos arcvonala küzd és amelyet a fasizmusba kötözött német nép a nemzetiszocialista parancsuralom megdöntésével bizonyosan megteremt majd magának.

(Cluj)

Mólisz N. József

AZ ERDÉLYI MAGYAR IRÓI REND (EMIR) keretében jó féléve pár zajos és szenvedélyes hírlapi cikkeken kívül egész csendesen, — szinte háziasan lírai csendben! — fogott össze az a pár erdélyi szépiró, aki az Erdélyi Szépművés Céh benső szobáin kívül rekedt és — mint a polémiákból kitűnt — lényegében gazdasági és szubjektív, nem pedig objektív, ideológiai összekülönbözések miatt kivált az erdélyi Helikon írói köréből. — Nem tartozik reánk annak a kérdésnek a vitatása, hogy az EMIR csoport a helikoni benső csoport hibái miatt-e, vagy ép' a saját hibái következtében vált külön attól az alakulattól, amelynek programját mindenkor százszázalékosan vállalta, s amit híven is szolgált. Sokkal inkább az a kérdés vár tisztázásra, hogy ennek a szakadásnak vannak-e világszemléletű okai és ha igen, mik azok? Erre a kérdésre viszont azzal kell válaszolnunk, hogy ilyen okok itt